De inkoopfunctie bij de Koninklijke landmacht

Alvorens nader in te gaan op de reactie van lkol Snijder naar aanleiding van mijn ,,Mening van anderen" (*Mil. Spect.* **152**(1983)(10)479) zal ik, omwille van een goed begrip, mijn uitgangspunten aangeven.

1. In de rubriek ,,Meningen van anderen" dient het mijns inziens mogelijk te zijn ook *meningen* te uiten en niet uitsluitend *bewezen* feiten weer te geven.
2. Lkol Snijder heeft het juist geïnterpreteerd indien hij veronderstelt dat mijn vragen niet waren ontleend aan zijn artikel (*Mil. Spect.* **152** (1983)(6)263). Het lezen daarvan leverde weliswaar de aanleiding ertoe, maar vormde niet de bron.
Overigens was de oorspronkelijke (onder)titel (,,Verspillingen binnen de KL; aanvaardbaar of niet?") inderdaad meer op zijn plaats geweest, gezien het uitgangspunt dat bepaalde ,,verspillingen" onvermijdelijk kunnen zijn en ook uit kosteneffectiviteitsoverwegingen aanvaardbaar (tegengaan duurder dan te verwachten besparing).
3. In mijn (summiere) betoog werden geen personen aangevallen, noch werd hun integriteit of ijver ter discussie gesteld (zelfs ik begrijp dat sommige dingen historisch ,,scheef" gegroeid kunnen zijn). Om die reden zou ik het ,,aardiger" hebben gevonden indien lkol Snijder alleen zakelijke argumenten had gehanteerd in zijn reactie, dan blijft er nog genoeg ruimte voor subjectiviteit (het gaat immers om een mening).
4. Ten slotte ben ik lkol Snijder erkentelijk voor de wijze waarop hij zijn weerwoord heeft onderbouwd, en niet heeft volstaan met te roepen ,,het is niet waar". Dat ik desondanks van mening verschil, neemt niet weg dat zijn argumentatie wel aanknopingspunten biedt die relevant kunnen zijn voor de uiteindelijke beantwoording van mijn vragen.
5. Mijn kernbezwaren tegen de benadering van lkol Snijder richten zich op twee aspecten:
— de suggestie dat kritiek alleen zou mogen worden geuit door deskundigen en, daarmee samenhangend, dat deskundigheid kan worden verkregen door ,,jarenlange ervaringen" onder meer binnen de Haagse beleidsniveaus, zodat tevens het daar gebruikelijke jargon op de juiste wijze wordt gehanteerd;
— de min of meer willekeurige vergelijking van 1 Lk met het Centrale apparaat, DMKL, enz.

Is het werkelijk zo vanzelfsprekend dat aan het Centrale apparaat en aan de delen van de militaire organisatie buiten 1 Lk een overeenkomstige betekenis moet worden toegekend als aan 1 Lk-eenheden? Dat zou overigens wel verklaren waarom helaas zovele ,,allround"-officieren buiten 1 Lk werkzaam zijn in functies waarbij, oppervlakkig beschouwd, slechts weinige talenten volledig worden benut en de overige militaire bekwaamheden veelal niet noodzakelijk blijken voor het uitvoeren van de taken. Voorts zou dat de snelheid kunnen verklaren waarmee de functie van plaatsvervangend bataljonscommandant/afdelingscommandant tot ,,oorlogsfunctie" is omgewaardeerd, ongeacht het grote belang in vredestijd voor de eenheden waarin continuïteit, ervaring en coördinatie toch al met kleine letters worden geschreven.

Globaal de indeling volgende van het weerwoord van lkol Snijder, waag ik het de volgende kanttekeningen te plaatsen.

a. Bij het begrip ,,verspillingen" beschouw ik lkol Snijder niet als *opponent,* maar als een collega die heel goed weet dat in iedere organisatie uitgaven worden gedaan die bij zorgvuldige toetsing als ondoelmatig kunnen worden aangemerkt. Dergelijke verspillingen zijn, zoals gezegd, aanvaardbaar indien het tegengaan ervan — bv. door middel van controles — onuitvoerbaar is of niet kosteneffectief. Voor de situatie binnen het Centrale apparaat gelden normen die, voor een buitenstaander zoals ik, volkomen onbegrijpelijk zijn. De indruk wordt gewekt dat een deel van de activiteiten een doublure is van werkzaamheden binnen de krijgsmachtdeelstaven, zij het uit een ,,politieke" in plaats van een militaire benadering. Het doel (meer greep op defensieaangelegenheden) lijkt daarbij alle middelen te heiligen.

b. Is ooit onderzocht welke *positieve* gevolgen het verminderen of afschaffen van CAKL-controles, Commandanten-inspecties en Interne controles zou kunnen hebben, onder het gelijktijdig handhaven van de plaatsvervangende bataljons-afdelingscommandanten in vredestijd? (Hierbij denk ik dus niet alleen aan personeelsbesparing.) Het is in dit verband interessant de Commandanten-inspectie, de CAKL-controle en de MIO-inspecties te zien aangeduid als kosteneffectiviteitsonderzoeken; daarbij doen zich namelijk de volgende vragen voor:
— waarom zijn dergelijke onderzoeken alleen gericht op het uitvoerende niveau (dit geldt met name binnen 1 Lk);
— zijn bedoelde onderzoeken zelf ,,kosteneffectief", gezien in verhouding tot het beoogde resultaat en de benodigde voorbereidingen (personeelskosten zijn toch ook kosten, lkol Snijder, en wat is eigenlijk dat resultaat?);
— zijn 1 Lk (en COKL) dusdanig van hard (en doelmatig) werkend personeel gespeend, dat dergelijke controles daar zonder meer gerechtvaardigd zijn, in het bijzonder op niveau van bataljon en lager (waar al genoeg ,,meet"resultaten zijn, zoals ORT'en, afdelingstesten, batterijtesten, e.d.)?

c. Is dat echt zo: indien het totale kostenniveau niet verandert, dan kan er ook niet minder worden verspild? Of moet juist worden geanalyseerd welke extra kosten alsnog noodzakelijk zijn en welke kosten

zouden kunnen vervallen? Overigens kan ik deze materie wel degelijk onderbouwen met voorbeelden; daartoe leent deze rubriek zich echter niet en bovendien acht ik het zinvoller dat deskundigen zich daarin verdiepen.

d. Het *opheffen* van een deel van de DMKL-organisatie wordt door mij níét bepleit. Wel wordt door mij de vraag gesteld of bij het *gedwongen* opheffen van delen van de organisatie bepaalde delen buiten 1 Lk buiten schot moeten blijven, mede gezien de mogelijke invloed daarvan op de gevechtswaarde van de KL-organisatie. Daarbij acht ik het equivalent stellen van een mobilisabel bataljon met een paraat bataljon (of met de Geestelijke Verzorging, enz.) minder juist; in al mijn subjectiviteit vind ik dat 1 Lk reeds voldoende aderlatingen heeft ondergaan. Bovendien stel ik ter discussie de vraag of de DMKL-organisatie nog wel kosteneffectief *kan* zijn, indien veelvuldig ,,politieke'' beslissingen moeten worden uitgevoerd.

e. Mijns inziens is geen jarenlange ervaring nodig om een mening te hebben of tenminste de indruk te krijgen dat er iets mis is met 1 Lk. Wel is ervaring nodig om een oplossing te vinden, vooral omdat de problemen op personeels- en materieelgebied alsmede op het terrein van de opleidingen in vele gevallen nog zullen toenemen. Daarbij worden met hoge intensiteit controles uitgevoerd die de betrokkenen vaak (niet altijd) als weinig zinvol ervaren en die bovendien een extra werkbelasting inhouden. Met DMKL-procedures heb ik eveneens enige ervaring, ook met de invoering van nieuw materieel, zonder mijzelf als ,,insider'' te beschouwen. In mijn artikel heb ik die aspecten inderdaad niet genoemd, mede omdat bij DMKL hardwerkende collega's zijn.

f. Is het werkelijk waar dat het beschikbare potentieel binnen bijvoorbeeld de Landmachtstaf garant staat voor een juiste waardering van de praktische bruikbaarheid van nieuw materieel? Anders gezegd: is een slaapzak slecht indien ik het koud heb of pas indien een officier van de Landmachtstaf het koud heeft? Of is zelfs dàt eerst waar indien deze constatering hardop wordt geuit, dan wel in voldoende mate wordt ,,onderbouwd''? Lkol Snijder kan toch niet serieus bedoelen dat degenen die aan het ,,receiving end'' werken minder tot oordelen in staat zouden zijn of minder recht van spreken hebben, dan de materiedeskundigen van de beleidsniveaus *op hun terrein*? Sterker nog: welk *recht* van spreken wordt dan aan het uitvoerende niveau toegekend over zaken die — om wille van de ,,loyaliteit'' — naar buiten worden verzwegen?

g. Dat politieke beslissingen soms onvermijdelijk zijn, zal iedere militair accepteren. De vraag is echter of de gevolgen daarvan wel altijd vooraf en in volle omvang bekend zijn.

h. Het aansluiten bij Duitse projecten wordt uiteraard niet bedoeld een apathisch gebeuren te zijn. Wellicht kan bij het deelnemen aan kostbare prestigeprojecten een positieve invloed worden uitgeoefend; anderzijds worden bij het toch doorgaan ervan, de tegenvallende kosten binnen de NAVO gedeeld. Dat stukje solidariteit was in ieder geval wel in mijn suggestie inbegrepen.

i. Beschuldigingen zijn door mij niet geuit; bewijzen daarentegen zijn in voldoende mate beschikbaar, hoewel slechts summier aangeduid. Het antwoord op de vraag of het beter — d.w.z. kosteneffectiever — kan, moet ik helaas aan mijn geachte ,,opponent'' en andere deskundigen overlaten.

De uitdaging, de zin en de onzin van mijn betoog meer te onderbouwen zou ik graag aannemen, doch dat vereist een ander discussiekader dan de Militaire Spectator, en veel tijd. Dat was echter niet de strekking van mijn vragen; voor snelle antwoorden daarop mis ik de deskundigheid èn het cijfermateriaal. De suggestie was derhalve een onafhankelijke afdeling/commissie ten behoeve van de KL in te stellen, waarin deskundigen van verschillende niveaus kunnen (mee)werken aan doelmatigheidsstudies — vooral ter voorbereiding van politieke beslissingen — èn aan het onderzoeken van klachten over (nieuw) materieel, reservedelen, documentatie, alsmede onderhouds- en herstelprocedures. De realisering daarvan laat naar mijn mening nog voldoende ruimte voor het desgewenst handhaven van de, deels historisch gegroeide, werkelijkheid.

L. J. Dorrestijn, maj art

Quo vadis Brigade geneeskundige compagnie?

Alvorens over te gaan tot mijn feitelijke commentaar moet ik luitenant-kolonel Mohr danken voor zijn lezenswaardige artikel (*Mil. Spect.* **152**(1983)(10)437), en de redactie van de Militaire Spectator voor het feit dat zij plaats heeft ingeruimd voor dit onderwerp dat, wellicht ten onrechte, meestal slechts in een beperkte lezerskring interesse vindt. Mijn onderstaande commentaar zal uit twee elementen bestaan; ten eerste zal het de oorzaak betreffen waarom een dergelijk artikel tot stand kon komen en ten tweede zal ik de geschetste werkwijze van kanttekeningen voorzien.

Lkol Mohr signaleert terecht dat de OTAS van de briggnkcie een organisatie aangeeft die, in operationeel opzicht, niet optimaal is, en wijst vervolgens erop dat de vigerende voorschriften en andere operationele aanwijzigen onvoldoende richtlijnen geven voor een efficiënt operationeel optreden; deze vaststelling is juist maar kan en moet — zoals ik hoop uiteen te zetten — worden omgedraaid. Door het ontbreken van een goede operationele richtlijn, een voorschrift, is de OTAS — in feite een autorisatiedocument zijnde — namelijk gaan gelden als operationeel document, althans voor zover hij zich daartoe leent.

Aangezien ik in het begin van de jaren '60 intensief heb meegewerkt aan het ontwerpen en beproeven van de briggnkcie en ook later, bij herhaling, met die eenheid ben geconfronteerd, is het mij mogelijk iets van de achtergronden van het

ontbreken van een deugdelijk operationeel document te belichten.
Een van de problemen waarmee de ontwerpers van de organisatie van de briggnkcie werden geconfronteerd, werd gevormd doordat er op dat moment binnen de KL geen ervaring was met het optreden van een gemechaniseerde brigade; desbetreffende tactische voorschriften waren nog niet vastgesteld, er waren slechts algemene eisen bekend waaraan de brigade, inbegrepen de briggnkcie, moest voldoen. Alhoewel de ontwerpers een wijze van optreden voor ogen stond die in het algemeen overeenkwam met datgene wat lkol Mohr in zijn artikel beschreef, werd toch besloten het organigram in de OTAS vast te stellen zoals in afb. 1 van het artikel is weergegeven. De redenen die tot dat besluit hebben geleid, waren:

— het bereiken van operationele flexibiliteit; het per organigram indelen van gemengde verzamel/ziekenauto-eenheden zou, naar toen werd verondersteld, het leggen van zwaartepunten bemoeilijken. De gekozen organisatie bood de mogelijkheid gemengde eenheden op adhocbasis te formeren;
— het groeperen van gelijksoortige elementen in een verzamelpeloton resp. een ziekenautopeloton zou leiden tot vereenvoudiging bij de opleiding van het personeel en bij het onderhoud van het materieel.

Naar mijn mening zijn de bovengenoemde argumenten nog steeds valide, en bovendien heeft bij de besluitvorming een rol gespeeld dat men, bij het toenmalige divisie geneeskundig bataljon, negatieve ervaringen had met de bedoelde gemengde eenheden.
In samenhang met de formatie van de briggnkcie lag het in de bedoeling de operationele inzet vast te leggen in voorschriften; dat zou echter worden uitgevoerd nadat meer inzicht was verkregen in het operationele optreden van de brigade en enige ervaring was opgedaan met de briggnkcie.
Wanneer lkol Mohr thans, na twintig jaar, vaststelt dat er geen adequate voorschriften beschikbaar zijn, kunnen er zeker redenen voor dat manco worden aangevoerd; het lijkt mij thans niet relevant daarop uitvoerig in te gaan. Eén feit wil ik in dit kader echter noemen: de bij het verbandplaatspeloton ingedeelde specialistengroep werd al heel snel na de formatie van de compagnie gezien als een ernstig immobiliserende factor, zodat werd overwogen de compagnie van deze specialistische (chirurgische) taak te ontlasten. De daartoe ontwikkelde plannen zijn nog steeds niet gerealiseerd doch het voornemen tot die organisatiewijziging leverde een argument om, hangende die wijziging, nog geen voorschrift vast te stellen. Wel moet worden gesteld dat de verschillende compagniescommandanten in de loop van de jaren met nadruk hebben gevraagd om een voorschrift en daartoe ook ontwerpen hebben aangeboden.
Indien aan het bovenstaande een aanbeveling zou moeten worden verbonden, zou die moeten luiden dat de verantwoordelijken voor reorganisatieprojecten met de nodige zorgvuldigheid moeten verzekeren dat de relevante voorschriften en overige operationele documenten, als onderdeel van het project, tijdig ter beschikking komen; de indruk bestaat dat dit aspect nogal eens wordt veronachtzaamd.

Thans zal ik nader ingaan op de door lkol Mohr geschetste werkwijze waarbij ik, met alle waardering voor de inhoud van het artikel, in eerste instantie moet vaststellen dat niet alleen de 12 Briggnkcie een experimentele (informele) organisatie kent maar dat verscheidene briggnkcien, althans tijdens de operationele inzet, werken met organisatiemodellen die afwijken van het organigram dat in de OTAS is vastgelegd. In het onderstaande puntsgewijze commentaar zal ik mij baseren op een werkwijze die, thans tien jaar geleden, door mij werd ontwikkeld en beproefd bij de 43e Briggnkcie; een beschrijving daarvan werd destijds aangeboden als mogelijke basis voor een voorschrift en bovendien als artikel voor de Militaire Spectator; de toenmalige redactie ging echter niet tot plaatsing over.

1. In het artikel wordt de compagniescommandopost met de reserve aan ziekenauto's en het ziekenautostation in de nabijheid van de verbandplaats gesitueerd. Gezien de relatief grote mate van immobiliteit van de verbandplaats heeft deze handelwijze tot gevolg dat de afstand tot de te steunen eenheden veelal groot zal zijn. Directe nadelen daarvan zijn:
— de radioverbindingen met de eigen radiostations, de te steunen eenheden en de brigadecommandopost kunnen worden bemoeilijkt;
— de inzet van reserves, ziekenauto's en eventueel een verzamelplaatsgroep neemt veel tijd in beslag.

Een betere oplossing lijkt mij, volgens mijn ervaring, de compagniescommandopost met het ziekenautostation en een reserveverzamelplaatsgroep te situeren in een meer vooruitgeschoven lokatie op de as van beweging van de brigade, zodanig dat de assen van beweging van de te ondersteunen manoeuvrebataljons, als regel twee, goed te bereiken zijn. Bij deze oplossing blijft de rest van de compagniesstaf bij de verbandplaats gesitueerd en kan het door de auteur beschreven circuit in het algemeen worden gehandhaafd. Op het daaruit voortvloeiende bezwaar dat de verbandplaats, inbegrepen de rest van de compagniesstaf, zonder radioverbinding dreigt te komen zal ik in punt 2 ingaan. Een bijkomend nadeel, namelijk dat men dan op de vooruitgeschoven compagniescommandopost niet meer beschikte over het comfort dat de verbandplaats bood, kon met enige improvisatie worden overwonnen.

2. In het artikel wordt uiteengezet dat de beschikbare radio's (30 km sets) als volgt worden ingezet: een voor de compagniescommandant, een voor de commandant van het ziekenautopeloton, een voor de commandant van het verzamelpeloton, en voor de twee groepscommandanten uit het ziekenautopeloton elk een; de laatstgenoemde vier officieren bewegen zich voortdurend in het brigadevak. De directe nadelen hiervan:
— de te leiden eenheden, in het bij-

zonder de verzamelplaatsen, zijn verstoken van eigen verbindingen;
— dat de stations voortdurend „in beweging" zijn, kan nadelig werken op de kwaliteit van de radioverbindingen;
— een derde, veelal in reserve zijnde, verzamelplaats kan bij inzet niet over een radio beschikken zoals de auteur vermeldt;
— het gebruik van deze radio's voor het onderhouden van verbindingen met de te steunen bataljons, door het „inbreken op het bataljonsverzorgingsnet", wordt dan bemoeilijkt.

Een andere, en naar mijn oordeel betere, oplossing werd bereikt door de volgende werkwijze die erop was gebaseerd dat voor de brigade was bepaald dat stations van de briggnkcie mochten „inbreken" op de verzorgingsnetten van de te steunen eenheden (de vzpln), op het brigadeverzorgingsnet en, in noodgevallen, op het brigadecommandonet; dat laatste was voorbehouden aan de compagniescommandopost. Bovendien konden stations uit de bovenstaande „vreemde netten" (de gnkpels en de staffunctionarissen van de bataljons en van de brigade) inbreken in het net van de briggnkcie; op die wijze was het brigade geneeskundige-afvoernet geformeerd.

De radiosets van de compagnie werden als volgt ingedeeld: een mobiel station voor de compagniescommandant, en de overige sets als statische stations bij de drie verzamelplaatsen en bij de verbandplaats; bovendien de eigen set van de compagniescommandopost op de hiervoor reeds genoemde vooruitgeschoven lokatie. De eerder opgesomde nadelen werden daarmee voorkomen, en de flexibiliteit van de compagnie en van het geneeskundige-afvoersysteem van de brigade werd beter gegarandeerd; zo werd het mogelijk dat alle geneeskundige installaties, ook de onderdeels geneeskundige diensten, relevante informatie konden uitwisselen c.q. steun konden aanvragen. De bereikbaarheid van de officieren die zich langs de route bevinden, bleef bevredigend omdat zij, zoals in punt 3 zal worden uiteengezet, zich bewogen over een betrekkelijk kort traject — maximaal circa 10 km — tussen installaties voorzien van radiosets; zij werden in het algemeen binnen tien minuten bereikt.

3. De verdeling van de bevelvoeringstaken bij de in het artikel geschetste werkwijze heeft naar mijn mening een aantal nadelen, en wel:

— de jongste en minst ervaren officieren die vóór de verzamelplaatsen opereren, komen zelden op de compagniescommandopost; afgezien van radiocontact moeten zij hun informatie „uit de tweede hand" ontvangen hetgeen op zijn minst vertraging veroorzaakt;
— de meer ervaren officieren van de compagnie bevinden zich allen in de omgeving van de verbandplaats, derhalve achter in de afvoerketen;
— de afvoer van de manoeuvrebataljons tot de verbandplaats geschiedt over twee geheel gescheiden afvoerroutes, hetgeen extra toezicht vereist.

Naar mijn ervaring is aan die bezwaren tegemoet te komen door de volgende taakverdeling:

— de commandant van het verbandplaatspeloton wordt tevens belast met de commandovoering over het gros van de compagniesstaf;
— de beide groepscommandanten van het ziekenautopeloton voeren elk het bevel over alle middelen van de compagnie (verzamelplaats en ziekenauto's) die zich bevinden tussen de bhp van een te steunen manoeuvrebataljon en de vooruitgeschoven compagniescommandopost;
— de commandant van het ziekenautopeloton voert het bevel op het traject tussen de commandopost en de verbandplaats;
— de plaatsvervangend compagniescommandant bezet de commandopost en is tevens belast met de commandovoering over het zich daarbij bevindende ziekenautostation en de reserve-verzamelplaatsgroep;
— de commandant van het verzamelplaatspeloton treedt op als algemene reserve en assisteert op de commandopost indien hij geen andere opdrachten heeft;
— de compagniescommandant is vrij in zijn bewegingen.

Behalve dat de gesignaleerde nadelen daarmee werden voorkomen, werd bereikt dat op de trajecten naar behoefte ziekenauto's konden worden ingezet die, desgewenst, leeg rechtstreeks naar de hulpposten konden rijden. Een eenvoudig registratiesysteem zorgde ervoor dat de lokaties van zowel de officieren als de ziekenauto's steeds bekend waren.

4. In het artikel werd gememoreerd dat de ziekenautoroutes werden bewijzerd; dat is m.i. een onnodig en arbeidsintensief systeem, met het risico van vergissingen en een chronisch tekort aan bewijzeringsmateriaal. Naar mijn ervaring voldeed het onderstaande systeem uitstekend bij een aanzienlijk geringere behoefte aan bewijzeringsmateriaal en inspanning, en een geringere kans op niet actueel zijn. Het systeem berust op de volgende afspraken:
— hulpposten en verzamelplaatsen bewegen zich langs de as van beweging van het manoeuvrebataljon; de vooruitgeschoven compagniescommandopost, de verbandplaats(en) en het gros van de compagniesstaf bewegen zich langs de as van beweging van de brigade. Slechts indien zij daarvan afwijken, bewijzeren zij van die as naar hun lokatie;
— alle chauffeurs worden over de assen en transversale routes ingelicht met routebriefjes, schetskaartjes of dergelijke hulpmiddelen.

Naast de overige communicatiemiddelen werd van de chauffeurs uitgebreide informatie opgenomen over lokaties, toestand van de wegen en andere bijzonderheden in een debriefing, vooral bij het ziekenautostation. De verkregen informatie werd onder meer gebruikt voor de briefing van vertrekkende chauffeurs. Bij het ziekenautostation werden de eerdergenoemde registratie en de briefing c.q. debriefing van chauffeurs uitgevoerd door onderofficieren van het ziekenautopeloton.

5. De overige eenheden in het brigadevak die geneeskundige onder-

steuning behoeven, brengen hun gewonden naar de dichtstbijzijnde installaties van de compagnie indien zij zelf over transportmiddelen beschikken; indien zij daartoe niet in staat zijn, kunnen zij per radio transportsteun aanvragen bij de briggnkcie.

Het bovenstaande omvangrijke commentaar heeft niet de bedoeling afbreuk te doen aan de waarde van het artikel. Veeleer heb ik gepoogd aan te geven hoe de geschetste werkwijze nog kan worden geperfectioneerd. Deze verbeteringen kunnen ertoe leiden dat de in het artikel gesignaleerde extra behoefte aan personeel en materieel geheel of vrijwel geheel kan vervallen. Ik kan mij dan ook geheel aansluiten bij het redactionele kader dat het artikel begeleidde.
Concluderend kan worden vastgesteld dat:

— het organigram dat in de OTAS is opgenomen, juist is; het vastleggen van operationele organisatieverbanden in organigrammen, zoals de auteur voorstelt, leidt tot starheid. Zulke organigrammen zouden, uitsluitend als voorbeeld, kunnen worden opgenomen in operationele voorschriften. Ter illustratie: ook de middelen van de ondersteuningscompagnie van een infanteriebataljon worden niet door de OTAS toebedeeld aan de pantserinfanteriecompagnieën, hoewel dat tijdens het gevecht wel kan gebeuren;
— de door de auteur voorgestelde werkwijze voor de commandovoering kan nog worden geperfectioneerd zodat de voor de compagnie geautoriseerde middelen optimaal worden uitgebuit;
— de beschikbaarheid van een deugdelijk voorschrift zou niet alleen dit artikel onnodig hebben gemaakt maar vooral aan alle bij de inzet van de briggnkcie betrokken personeelsleden en functionarissen van de KL meer duidelijkheid over de mogelijke wijzen van inzet kunnen verschaffen.

Ter afsluiting van dit commentaar wil ik nog de hoop uitspreken dat het artikel en de aansluitende gedachtenwisseling ertoe mogen bijdragen dat nu eindelijk, na twintig jaren, een goed voorschrift voor de briggnkcie zal verschijnen. Volgens mijn informatie wordt daaraan thans gewerkt. J. Stuij, maj gnktr

Quo vadis Brigade geneeskundige compagnie?

Met belangstelling heb ik kennis genomen van het artikel van lkol (hmv) J. H. A. Mohr.

Het principe van de door lkol Mohr gepropageerde werkwijze is geenszins nieuw. Sinds het einde van de jaren '60 wordt door bijna alle commandanten deze werkwijze als een van de mogelijkheden bij de inzet van de brigade geneeskundige compagnie toegepast. De samenvoeging van verzamelplaatsgroepen en een ziekenautogroep vinden wij ook terug in de legerkorps geneeskundige compagnie van de legerkorps verzorgingsbataljons.

Bij het formeren van de brigade geneeskundige compagnie zoals die momenteel is gestructureerd, hebben ongetwijfeld vele argumenten een rol gespeeld. De voors en tegens zijn afgewogen en afgezet tegen het tactische optreden van een brigade in die tijd (1960).

Argumenten vóór zullen zeker zijn geweest het samenvoegen van nagenoeg gelijke elementen. Dat komt ten goede aan het onderhoud van het materieel en aan de instructie en verdere vorming van het ingedeelde personeel. Een ander argument vóór is ook geweest dat met de huidige organisatie elke denkbare combinatie ter ondersteuning van welke inzet dan ook mogelijk is. Mijn ervaring is dat beide argumenten nog steeds volledig van toepassing zijn.
Aangezien de door de auteur geschetste inzet van de brigadecompagnie geheel mogelijk is met de huidige organisatie lijkt mij de voorgestelde wijziging om deze reden niet zinvol.

De brigade

Zoals ook de auteur vermeldt, is de meest voorkomende vorm van optreden van een brigade, met twee manoeuvrebataljons vóór. Daarbij zullen naast de as van beweging van de brigade nog eens twee bataljonsassen van beweging bestaan.

De commandopost van de brigade geneeskundige compagnie

Langs de brigadeas van beweging bevindt zich de commandopost van de brigade geneeskundige compagnie, en wel zodanig ver naar voren dat radiocontact met de verzamelplaatsen in steun bij de voorbataljons mogelijk is.

Het verzamelplaatspeloton van de brigade geneeskundige compagnie

Aan beide voorbataljons kan een verzamelplaatsgroep in steun worden gegeven. Afhankelijk van de gevechtsvorm dan wel de opdracht aan het te steunen bataljon zullen een of meer ziekenauto's bij deze verzamelplaatsgroepen worden geplaatst. De in steun gegeven verzamelplaatsgroepen verplaatsen zich in principe langs de bataljonsas van beweging.
De derde verzamelplaatsgroep dient zo mogelijk een lokatie in te nemen waarbij eveneens radiocontact met de commandopost is gegarandeerd.
De c-verzamelplaatspeloton is zeker niet in staat ieder moment aan drie verspreid liggende verzamelplaatsgroepen leiding te geven, te meer daar hijzelf niet over een radio beschikt. Zijn taak bestaat in hoofdzaak eruit contacten te onderhouden met de bataljonsstaven en controle uit te oefenen op de door de verzamelplaatsgroepen, onder leiding van de arts en bijgestaan door de beroepssergeant, ingenomen lokaties langs de bataljonsas van beweging.

Het ziekenautopeloton van de brigade geneeskundige compagnie

De niet aan de verzamelplaatsgroepen toegewezen ziekenauto's bevin-

den zich eveneens langs de brigadeas, ook binnen radiobereik van de compagnie. Indien de c-ziekenautopeloton niet aanwezig is, is hier de leiding in handen van de beroepssergeant. Bij afwezigheid van de radio van de c-ziekenautopeloton kan een van de motorordonnansen van het ziekenautopeloton worden gestationeerd bij de commandopost van de compagnie.
Voor de beide routes voor de verzamelplaatsen en de bataljonshulpposten zijn twee luitenants en twee sergeanten beschikbaar.

De verbandplaats van de brigade geneeskundige compagnie

Langs de brigadeas, ca. 15 à 20 km achter de voorbataljons, zal zich veelal de geopende verbandplaats bevinden. Afhankelijk van de gevechtsvorm zal de reserve-verbandplaatsgroep zich ten opzichte van de geopende verbandplaats meer naar voren, dan wel meer naar achteren bevinden.
Zowel materieelruil als de verdeelplaats dienen zich in korte nabijheid van de geopende verbandplaats te bevinden.

De compagniesstaf van de brigade geneeskundige compagnie

In de omgeving van de geopende verbandplaats kan zich de compagniesstaf onder leiding van de csm bevinden.
De ziekenauto's die patiënten naar de verbandplaats hebben gebracht, kunnen langs de staf rijden, bijvoorbeeld voor het ophalen van klasse I. Indien er bij de onderhoudsgroep enige BOS aan de grond is gezet, kan worden getankt. Het BOS-voertuig dient echter ook de naar voren geschoven onderdelen te bezoeken.

De hierboven geschetste inzet van de brigade geneeskundige compagnie met en zonder variaties heeft vele malen tijdens oefeningen aangetoond uitstekend te functioneren. Van de compagniescommandopost uit zijn zowel de drie verzamelplaatsgroepen als de ziekenauto's via de radio bereikbaar en worden centraal gedirigeerd. De verbandplaats en de compagniesstaf zijn bereikbaar via de ziekenauto's of met een van de motorordonnansen. Ook voor deze inzet is een organisatiewijziging mijns inziens niet nodig.

Nadelen van het geboden alternatief

— Niet de pelotonscommandant doch de steunende verzamelplaats, de arts en de beroepssergeant, dienen over een radio te beschikken.
— De ziekenautocapaciteit wordt over drie eenheden versnipperd, waardoor op basis van 24-uursbedrijf de inzet inefficiënter wordt.
— De materieelruil- en verdeelplaats dienen zich bij de verbandplaats te bevinden. Een ziekenauto die geen omweg via de compagniesstaf behoeft te maken, moet daartoe niet worden gedwongen.
— Het kort bij elkaar opstellen van de verbandplaats, de compagniesstaf en de ziekenautoreserve lijkt mij uit camouflageoverwegingen niet verstandig.
— De afstand van de ziekenautoreserve tot de verzamelplaatsen wordt te groot.
— Ter voorkoming van een opeenhoping van patiënten op de bataljonshulppost en van de aantasting van de mobiliteit van deze geneeskundige inrichting zal de in te zetten afvoercapaciteit uit de brigade geneeskundige compagnie groter dienen te zijn dan die van de te steunen manoeuvrebataljons. Streven naar een gelijkheid in ,,geneeskundige pelotons" is derhalve niet zinvol.
— Bovendien is de afstand tussen voorste lijn eigen troepen en bataljonshulppost, en tussen bataljonshulppost en brigadeverbandplaats niet gelijk. De omloopafstand van de ziekenauto's zal in het laatste geval aanmerkelijk groter zijn. Weer een reden om niet te proberen gelijke ,,geneeskundige pelotons" te maken.
— Indien in de voorgestelde organisatie zwaartepunten moeten worden gelegd in de afvoercapaciteit zal dat het verbreken van het organieke verband van de ,,derde pelotons" betekenen.
— Het verbreken van het organieke verband met het ,,derde peloton" zal ook noodzakelijk zijn wanneer steun aan een eenheid dient te worden gegeven waarbij geen afvoercapaciteit noodzakelijk is.
— De voorgestelde organisatiewijziging gaat ervan uit dat het meest voorkomende optreden van de brigade is, met twee manoeuvrebataljons voor. Voor elk ander optreden zal veelal aanpassing van de organisatie noodzakelijk zijn, wederom met het gevolg dat organieke verbanden moeten worden verbroken.

Voordelen

Hoewel alle door de auteur opgesomde voordelen door mij niet als zodanig worden onderkend, is een aantal suggesties de moeite van het overwegen waard, vooral het op één route houden van de ziekenautochauffeurs en het opleiden van officieren die zowel bruikbaar zijn als c-verzamelplaatspeloton als c-ziekenautopeloton (overigens is het verschil in opleiding slechts een kwestie van het krijgen van een verschillend functiecodenummer in plaats van het krijgen van een afwijkende opleiding).

Met een werkwijze als boven geschetst meen ik dat de huidige organisatie alle flexibiliteit bezit die nodig is voor welke inzet dan ook. Een vergroting van de flexibiliteit te verkrijgen door een organisatiewijziging (met nagenoeg dezelfde middelen) lijkt mij niet goed mogelijk en volstrekt overbodig.

Besluit

Zoals de auteur reeds stelt zal de ideale organisatiestructuur wel nooit worden gevonden. Wij bezitten echter een brigade geneeskundige compagnie die brigade-eenheden een adequate geneeskundige ondersteuning kan bieden. Het lijkt mij niet zinvol aan de hand van een aantal m.i. niet geheel steekhoudende argumenten een organisatiewijziging voor te stellen van een eenheid die reeds alle mogelijkheden in zich draagt en die bovendien in vredestijd de reeds eerder genoemde voordelen biedt.

J. M. J. VERHAREN, maj gnktr ▷

Tussen kerntaken en kruisvluchtwapens bestaat een hemelsbreed verschil

„De kernwapenproblematiek is zo complex", meent kapitein ter zee G. J. van de Griendt in zijn artikel in de *Militaire Spectator* (**152**(1983) (11)491), „dat rationele benadering ervan slechts mogelijk is met een systematische methodiek". Het kost weinig moeite het op dit punt met de auteur eens te zijn. Een rationele benadering bevordert de discussie en verheft deze boven het niveau van een luidruchtige dialoog tussen doven. Toch is een rationele aanpak alleen niet voldoende om tot een gefundeerd oordeel te geraken. Daarvoor is het ook nodig de juiste gegevens te hanteren. Juist op dat punt schiet de auteur te kort, waardoor zijn conclusie dat er tussen kerntaken en kruisvluchtwapens een hemelsbreed verschil bestaat, in de lucht komt te hangen.

Ter inleiding moet worden opgemerkt dat de in West-Europa opgestelde bondgenootschappelijke kernwapeninzetmiddelen, met de Amerikaanse intercontinentale nucleaire wapensystemen en de gezamenlijke conventionele strijdkrachten, tot doel hebben agressie, van welke aard dan ook, te voorkomen. Uit de totale scala aan mogelijkheden moet met name een geloofwaardige tegenweer kunnen worden geboden tegen mogelijke offensieve operaties van het Warschau-Pact. Het kan daarbij gaan om een uitsluitend met conventionele strijdkrachten uitgevoerd offensief, een met kernwapens ondersteund offensief, of een nucleaire verrassingsaanval. Welke aanvalsmethode in een voorkomend geval zal worden gekozen, is moeilijk te zeggen. Veel zal afhangen van de vraag hoe de leiders van de Sovjet-Unie het escalatierisico en de politieke en militaire situatie van dat moment schatten. Zeker is echter wel dat de vraag of, en zo ja op welke wijze, kernwapens moeten worden ingezet het eerst in Moskou aan de orde zal komen. Vast staat ook dat de Sovjet-Unie zich een grote inspanning getroost om de voor het Europese operatietoneel bestemde inzetmiddelen te verbeteren.

Maarschalk Gretsjko, de voormalige minister van defensie van de Sovjet-Unie, merkte daarover op:

Gemeten naar de gevechtseigenschappen zijn de raketten van onze landstrijdkrachten niet alleen niet de mindere van de buitenlandse, maar overtreffen zij hen op een aantal belangrijke punten. De ontwikkeling van de raketeenheden gaat voort. De grootste aandacht wordt hierbij gericht op de vergroting van het afstandsbereik en de trefzekerheid van de ladingen, aan hun reactievermogen en aan de verbetering van de commando- en verbindingssystemen. (A. A. Grechko — The Soviet armed forces. The dependable guards of socialist achievement. *Selected Soviet Military Writings 1970-1975* (vert. USAF; Soviet Military Thought nr. 11). US Gov. Print. Off., Washington DC (1977).

Sinds het midden van de jaren '70, toen maarschalk Gretsjko deze uitspraak deed, is het nucleaire arsenaal van de Sovjet-Unie in Europa inderdaad ingrijpend gewijzigd. Nieuwe raketten zijn of worden opgesteld (SS20, SS21, SS22, SS23), oudere kruisvluchtwapens zijn vervangen door nieuwe (SS-N12, SS-N14, SS-N19, AS6), modern gemechaniseerd geschut en mortieren zijn geschikt gemaakt voor de inzet van kernwapens (203 mm hw, 240 mm mr) en oudere dual-capable-vliegtuigen zijn vervangen door moderne varianten (Mig-27 Flogger D/J, SU-17 Fitter D/H, SU-19/24 Fencer en TU-22M Backfire). Door dat uitgebreide moderniseringsprogramma is het reactievermogen van de Rusissche kernmacht in Europa verbeterd (het laden van de SS4- en SS5-raketten met vloeibare brandstof duurde uren en kon met behulp van satellieten worden waargenomen), terwijl door de grotere precisie de schade nu beter tot het doel kan worden beperkt. Het grotere bereik stelt de Sovjet-Unie in staat ook de vliegvelden van de Amerikaanse F-111A/E-bommenwerpers voor de middellange afstand in het Verenigd Koninkrijk en uitwijkvliegvelden in Spanje te bereiken. De kwetsbaarheid van deze vliegvelden is daardoor toegenomen, terwijl tegelijkertijd de vliegtuigen zelf moeilijker hun opgedragen doelen in de Sovjet-Unie kunnen bereiken als gevolg van de grotere effectiviteit van het luchtverdedigingsstelsel. Deze dubbele verschuiving van de relatieve kwetsbaarheid was een van de belangrijkste militaire argumenten voor de beslissing 108 Amerikaanse Pershing-IA's te vervangen door de Pershing-II, en 464 kruisvluchtwapens op te stellen in een aantal Westeuropese landen. Andere redenen waren dat bij de Pershing-IA mankementen optraden in het aandrijfsysteem die op den duur niet meer door revisie konden worden opgevangen. Ook zou door de vervanging van de Engelse Vulcanvliegtuigen het potentieel voor de middellange afstand afnemen. Voorts werd het voor de Sovjet-Unie moeilijker geacht een sluitende verdediging op te bouwen tegen zowel raketten als kruisvluchtwapens. Bovendien speelden uiteraard ook politieke motieven en wapenbeheersingsaspecten een rol. Daarop zal in deze reactie echter slechts terloops worden ingegaan; geïnteresseerde lezers kunnen deze vinden in het uitstekende boek: R. K. Betts (ed.) — *Cruise missiles: technology, strategy, politics*. Brookings Inst., Washington DC (1981).

Het besluit nucleaire middellangeafstandswapens te plaatsen was dus niet zozeer een reactie op de SS20, zoals de auteur meent, maar was veeleer erop gericht de geloofwaardigheid van de tegenweer tegen een (verrassings)aanval met kernwapens tegen selectieve militaire doelen in West-Europa te handhaven.

Laten wij ons allereerst beperken tot een nucleaire verrassingsaanval — dat wil zeggen een aanval op een beperkt aantal militaire doelen *voordat* de NAVO-eenheden hun defensieve posities hebben betrokkenen — dan houdt de NAVO ook thans een aantal inzetmiddelen in een zeer hoge staat van paraatheid gereed om zo nodig direct te kunnen reageren. Het gaat hier om een be-

perkt aantal Amerikaanse intercontinentale inzetmiddelen (ICBM's en B52-bommenwerpers) en *Amerikaanse en Westeuropese* inzetmiddelen met een continentaal bereik (Amerikaanse F-111A/E-bommenwerpers, Westeuropese Tornado's, geallieerde F-104, F-4 en F-16 jachtbommenwerpers, Amerikaanse en Westduitse Pershing-IA-raketten en sommige Nike luchtdoelinstallaties). Het is dus geenszins zo dat alleen kruisvluchtwapens een ,,onmiddellijke inzetbaarheid over het gehele tijdsspectrum van vrede, crisis en oorlog" vereisen, zoals de auteur op blz. 493 stelt. Dat geldt namelijk voor alle hier genoemde inzetmiddelen die een ,,Quick Reaction Alert" (QRA)-status hebben, inbegrepen in de toekomst vermoedelijk *een aantal* Pershing-II-raketten en kruisvluchtwapens. Het staatje op blz. 491 is dan ook onvolledig en dus misleidend. Daardoor valt ook de bodem uit het betoog dat alleen voor kruisvluchtwapens, gezien de eis van slagvaardig en prompt reageren, een volledig nationale, dus Amerikaanse bevelsketen de enig juiste oplossing is. Het NAVO-bevelsysteem kan (volgens de auteur) binnen die conceptie geen rol spelen omdat het in vredestijd niet is geactiveerd (blz. 493). Het NAVO-bevelssysteem speelt die rol echter wel degelijk, althans voor alle in West-Europa geplaatste wapensystemen met een QRA-status; en dat ongeacht het land dat de inzetmiddelen heeft aangeschaft of de bemanning ervoor levert. Wat dat betreft is er geen verschil, laat staan een hemelsbreed, tussen een op QRA-status staand Amerikaans kruisvluchtwapen en bijvoorbeeld een Nederlandse F-16 met een QRA-opdracht.

In zoverre heeft de auteur echter wel gelijk dat het inzetten van QRA-inzetmiddelen *in antwoord op een grootscheepse nucleaire verrassingsaanval* in belangrijke mate een Amerikaanse aangelegenheid is. Zoals uit de antwoorden van minister Den Toom op de interpellatie Imkamp in 1972 blijkt, heeft de NAVO in de jaren '60 hiertoe besloten omdat het eigenlijk de *enige methode is om de tegenpartij van een dergelijke, voor de NAVO fatale aanval te weerhouden.* In geval van een dergelijke aanval neemt de Amerikaanse president een beslissing en voert SACEUR met de hem ter beschikking gestelde QRA-inzetmiddelen een tegenaanval uit. Beraad met de bondgenoten is in zo'n situatie uitgesloten en is dan ook niet voorzien.

Bij een (verrassings)aanval van *beperkte omvang,* zo blijkt uit de antwoorden van minister Den Toom, wordt met die bondgenoten overlegd die het nauwste bij de reactie zijn betrokken. Daarbij valt te denken aan landen die de inzetmiddelen in bezit hebben, of landen van wier grondgebied de tegenaanval wordt uitgevoerd. Wat dat betreft, maakt het dus niet zoveel uit of de eventueel in Nederland te plaatsen kruisvluchtwapens door Nederlanders worden bemand of niet, althans niet zolang de eenheid in Nederland blijft opgesteld. Dat wil niet zeggen dat de eigendom van de wapensystemen van elk belang is ontbloot. Men wordt nauwer bij de planning betrokken en zal vermoedelijk ook meer invloed kunnen doen gelden bij wapenbeheersingsonderhandelingen. Ook komt de onderlinge solidariteit binnen het bondgenootschap beter tot haar recht. Bij de kruisvluchtwapens — die vooral in de visie van enkele Westeuropese landen nodig waren — hebben de Verenigde Staten aanvankelijk aangeboden de *inzetmiddelen* ter beschikking te stellen van de bondgenoten. Om politieke en financiële redenen is van dit aanbod echter geen gebruik gemaakt. (Het totale programma kost naar schatting 1,745 miljard dollar aan aanschaffingskosten; over een periode van 15 jaar zullen de exploitatiekosten 2,2 miljard dollar bedragen. Aldus R. K. Betts op blz. 586 van zijn eerdergenoemde boek).

In het geval dat de NAVO in een tot dan toe conventioneel gevoerd conflict tot inzet van kernwapens wordt gedwongen, is natuurlijk meer tijd beschikbaar en worden *alle* bondgenoten geraadpleegd. De president van de VS neemt daarna een beslissing tot inzet. Volgens de normale consultatieprocedures hebben de bondgenoten, evenals bij het eerder aangehaalde voorbeeld, *geen* formeel vetorecht. Dit besluit is genomen omdat de afschrikwekkende werking anders wordt ondergraven. Er zou kans op miscalculatie bij de Russische leiding kunnen ontstaan over de verdedigingswil van het bondgenootschap, waardoor men datgene zou kunnen oproepen wat men juist hoopt te voorkomen.

De beslissingbevoegdheid over de inzet van *Amerikaanse kernladingen* ligt dus, ongeacht welk land de inzetmiddelen in eigendom heeft, in handen van de Amerikaanse president of de door hem aangewezen opvolgers, de zogenaamde ,,National command authority" (NCA). De kernladingen zullen dan ook zeker *niet* ,,kort voor de tijd van oorlog" (zie blz. 493) aan de Nederlandse strijdkrachten worden vrijgegeven. Overdracht geschiedt in oorlogstijd en wel per afzonderlijke lading en dan eerst nadat de NCA de desbetreffende optie (doel(en), inzetmiddel(len), tijdstip(pen)) heeft goedgekeurd. Een optie kan overigens wel meer ladingen omvatten. (Meestal zijn opties tevoren nauwgezet voorbereid.) Door middel van verschillende verbindingssystemen worden vervolgens de nodige codes verzonden die de Amerikaanse ,,custodians" in staat stellen de ladingen te activeren. Daarbij wordt gewerkt met een ,,dual-key"-systeem, waarbij twee Amerikaanse ,,custodians" gelijktijdig, elk met behulp van het door hen ontvangen codedeel, een handeling moeten verrichten die niet door één man kan worden gedaan. Bij dit ,,permissive action link" (PAL)-systeem is gebruik gemaakt van de meest geavanceerde technologie. Zo is voor de kleine ladingen een voorziening aangebracht waarmee de kernladingen op afstand onwerkzaam kunnen worden gemaakt (,,command disable link" en ,,command destruct link"). Die voorzieningen kunnen door de ,,custodians" worden gebruikt als de ladingen zouden worden gestolen of in oorlogstijd in handen van de vijand dreigen te vallen.

De vraag of bij een dergelijk ,,dual-key"-systeem een van de sleutels voor het activeren van een *Ameri-*

kaanse kernlading in oorlogstijd in handen van een van de bondgenoten zou kunnen worden gegeven, moet naar mijn mening ontkennend worden beantwoord. Zulks niet zozeer als gevolg van het non-proliferatieverdrag — dat verliest in oorlogstijd zijn rechtsgrond — maar veeleer omdat daaraan grenzen worden gesteld door Amerikaanse wetten. Van belang is bijvoorbeeld de McMahon Act of Atomic Energy Act van 1946. Deze maakte indertijd een einde aan de Amerikaans-Britse samenwerking op het gebied van kernwapens. Een in 1958 aangenomen amendement maakt een beperkte samenwerking weer mogelijk mits het betrokken land, ,,substantiële vooruitgang" heeft geboekt in de ontwikkeling van kernwapens. Substantiële vooruitgang is tot nu toe zo uitgelegd dat het betrokken land reeds kernwapens moet hebben geproduceerd en dat is voor de meeste Westeuropese landen niet het geval.

Nu zou men zich kunnen afvragen of men het systeem van een dubbele sleutel niet zou kunnen toepassen op de *inzetmiddelen*. Theoretisch is dat misschien wel mogelijk, maar het staat wel haaks op de in de jaren '60 geformuleerde consultatieregels waarbij werd afgesproken dat geen der bondgenoten een veto zou kunnen uitspreken. (Men stelle zich een situatie voor waarbij de Bondsrepubliek, België en Nederland vóór inzet zijn, en een land dat níét in de frontlijn ligt dit met een veto zou kunnen blokkeren!) In ieder geval kan de eigendom van de inzetmiddelen niet als een tweede sleutel worden opgevat. Inzetmiddelen met een QRA-opdracht staan reeds in vredestijd onder het gezamenlijke militaire commando. De overige inzetmiddelen worden, evenals de andere ,,assigned" eenheden, in tijden van spanning onder dat commando geplaatst. Invloed op het operationele optreden en daarmee op de inzet van kernwapens kan daarna slechts op indirecte wijze geschieden, namelijk door het betrokken land zijn visie te doen geven in onderlinge beraadslagingen.

Nog een enkel woord over een ander punt dat door de auteur te berde wordt gebracht om zijn betoog tegen kruisvluchtwapens te ondersteunen. Zo geeft hij aan (blz. 492) dat ,,de eerste initiatieven voor het *invoeren* van de kruisvluchtwapens dateren van 1977". Dat is — als tenminste van de grond te lanceren kruisvluchtwapens (GLCM) worden bedoeld — feitelijk onjuist. De door de Nucleaire Plangroep ingestelde ,,High level group" (HLG), die het vraagstuk van de aanpassing van de in West-Europa opgestelde kernwapeninzetmiddelen voor de periode na 1983 moest bestuderen, kwam voor het eerst bijeen in december 1977. De eerste maanden werden vooral benut voor een inventarisatie van de problemen. Daarna concentreerde het onderzoek zich — vooral op Westduitse aandrang — op de middellange-afstandswapens. Toen duidelijk werd dat vervanging van de in de Bondsrepubliek gestationeerde Amerikaanse Pershing-IA-raketten op technische gronden noodzakelijk was, drong de Bondsrepubliek erop aan dat andere landen de verantwoordelijkheid voor plaatsing zouden delen. Onder meer uit kostenoverwegingen werd toen gekozen voor GLCM's. Een andere mogelijkheid, een nieuwe ballistische raket voor de middellange afstand, zou duurder uitvallen. De opstellingsperiode zou bovendien niet in de pas lopen met die van de Pershing-II, hetgeen de Bondsrepubliek een politiek nadeel vond. Daar kwam bij dat een combinatie van kruisvluchtwapens en raketten, zoals gezegd, ook in militair opzicht voordelen bood. Nadat in 1978 was vastgelegd om welke wapens het zou gaan, werd daarna overleg gevoerd over het benodigde aantal en over de deelnemende landen. Dat vergde veel tijd. De Amerikanen handelden in relatie met het overleg in de HLG. De opdracht tot ontwikkeling van GLCM-prototypes werd gegeven in het najaar van 1978; in het voorjaar van 1979 werd tot produktie besloten.

Door de hier gesignaleerde onjuistheden vormt het artikel van de heer Van de Griendt geen goede bijdrage tot de discussie over dit inderdaad complexe onderwerp. Juist omdat het onderwerp zo ingewikkeld is, is een zorgvuldige toetsing van de feiten dringend geboden.

G. C. Berkhof, bgen gn

Niet volledig inzetbaar

Zelden is mijn verwondering zo gewekt als door de ,,Meningen van anderen" in het recente januarinummer aangaande luchtmacht-kapitein Stelling. Drie briefschrijvers zijn verbaasd, verontwaardigd en geschokt of wensen de conclusie van het editoriaal in het oktobernummer 1983 niet te begrijpen. Eén stelt zelfs onomwonden voor de hoofdredacteur te wippen. Waarom deze storm in een glas water? Omdat de hoofdredacteur in klare taal heeft vastgesteld dat:

a. kapitein Stelling nogal inconsequent en opvallend op public relations gericht aan ethiek lijdt;
b. de opvolgende ministers van defensie goed eraan hebben gedaan van (beroeps)krijgslieden een consequente taakuitoefening te eisen;
c. angst voor sancties op partiële gewetensbezwaren velen ervan zou kunnen weerhouden op de buis of in de krant hun geloof te belijden, waardoor het betrouwbaarheidsbeeld onduidelijker kan worden (zo heb ik althans de hoofdredactionele, gecursiveerde, conclusie uitgelegd).

Waarom ergeren de drie ,,anderen" zich zo aan duidelijkheid, desnoods gepresenteerd met literaire spelletjes en dichterlijke vrijheden? Op mijn beurt begrijp ik niet waar maj Van Baal met zijn nuanceringen heen wil, tenzij het principiële verschil tussen nucleaire en niet-nucleaire wapens wordt erkend. Van een pacifistisch ,,bevlogene" (excusez le mot) kan ik mij dat wel voorstellen, maar dat een beroepsmilitair aan een dergelijk verschil hecht *op ethische gronden* verbaast mij zeer. Geweld is geweld en als de — door mensenhand geactiveerde —

splijtende kernen niet voor limietloze moord zorgen, doet de mens dat, blijkens de historie van onze soort, wel zèlf; desnoods met een roestig zwaard. Het ethische verschil tussen nucleair en niet-nucleair wapentuig is slechts van nut als aflaat voor dat deel van de mensheid dat zich aan ons aller, collectieve schuld — aan de neiging en de potentie tot massale vernietiging — probeert te onttrekken. Toch is het altijd *de mens* die de verscheidene helse machines activeert, dus als je èrgens principieel tegen moet zijn . . .

Nog onaangenamer is het misschien te beseffen dat naarmate een militair meer twijfelt, hetzij aan de middelen van de krijgsmacht, hetzij aan de westerse waarden, hij minder inzetbaar wordt, of hij nu terecht twijfelt of niet. Het recht te twijfelen mag hem natuurlijk niet worden ontnomen, maar zijn baan wel, als hij twijfelt aan het nut daarvan en daardoor niet goed functioneert. Dit is een variant op ,,een intelligente vent wordt nooit een goed officier, die sticht alleen verwarring", maar beseft moet worden dat geweldsuitoefening een ongecompliceerde karakterstructuur eist om naar behoren te worden verricht. Bij zaken van leven en dood, zoals trouwen, kinderen krijgen en specialiseren in militaire vaardigheden geldt: ,,twijfel is níét doen", en ongetwijfeld lag dat besef ook ten grondslag aan generaal Walthuis' conclusie. De vraag blijft: wat doet Stelling in dat grijsblauwe pak? Wèl bereid zijn mensen met napalm naar de andere wereld te helpen maar weigeren precies hetzelfde met een kernwapen te doen, is schizofreen en heeft niets te maken met vrijheid van meningsuiting.

Waar de reagerende scribenten op enigszins overgevoelige wijze de gespierde taal van de hoofdredacteur hekelen, denk ik onwillekeurig aan ,,potten die de ketel verwijten" (zonder mij overigens — men begrijpe mij toch vooral niet verkeerd — een oordeel aan te matigen over der heren sexuele geaardheid; ik heb hen zelfs nooit gezien).

Eén van de zaken die mij in de krijgsmacht altijd heeft geërgerd, is de neiging in wollige, overdreven formele, ambtelijke formuleringen te vluchten zodra de boodschap oncomfortabel dreigt te worden. Dat is overigens een bekend psychologisch mechanisme, maar het leidt niet tot efficiency. Ik hoop dat de hoofdredacteur nog lang doorgaat met klare taal. Waar maj Striek dat strijdig acht met de officiersstand, ben ik benieuwd naar de zich altijd zonder emoties uitlatende officieren die hij kent, en die ik níét ken.

J. VANDERSMISSEN, res kap art

ANTWOORD

OP MENINGEN VAN ANDEREN

De inkoopfunctie bij de Koninklijke landmacht

Mijn commentaar op de mening van maj Dorrestijn inzake mijn artikel over de inkoopfunctie bij de KL heb ik reeds in het oktobernummer gegeven (*Mil. Spect.* **152**(1983)(10) 481). Zijn thans opnieuw gegeven mening behelst een nadere uitwerking en ten dele een herhaling van zijn ideeën omtrent (vermeende) verspillingen bij de KL. Het is aldus wéér een commentaar op een artikel dat ik *niet* heb geschreven. Zo ik toch had willen reageren, dan wordt mij de lust daartoe ontnomen doordat Dorrestijn zelf reeds zegt dat naar zijn inzicht ook meningen moeten kunnen worden geuit zonder dat die meningen door feiten ,,onderbouwd" behoeven te zijn (pt 1 van zijn commentaar) en dat ook de deskundigheid van de schrijver minder relevant is (pt 5).

Wanneer men zich zo ,,gemakkelijk" opstelt, ware een grotere terughoudendheid op haar plaats tegenover al die instanties (en hun medewerkers) waarvan het juiste functioneren door mijn opponent (zie Van Dale's Groot Woordenboek) zozeer in twijfel wordt getrokken dat hij uitgebreide doelmatigheidsstudies nodig acht.

Hopelijk heeft maj Dorrestijn toch nog eens de tijd om de feitenkennis, waarvan hij nu zo nadrukkelijk abstraheert, te verzamelen en aan de lezers voor te leggen. Een discussie wordt dan ineens een stuk zinvoller!

J. SNIJDER, lkol ma

Discussie gesloten. Red.

Quo vadis Brigade geneeskundige compagnie?

Allereerst dank ik maj Stuy voor zijn uitvoerige commentaar, dat zich hoofdzakelijk op vier onderwerpen van mijn artikel richt: de plaats van de commandopost (cp), de indeling van de radio's, de verdeling van de bevelvoeringstaken en de bewijzering van de routes. Op elk van deze punten zal ik ingaan.

1. **De plaats van de cp**

Bij de gnkcie is de cp één 4-tonner met shelter. Om praktische (maar ook tactische) redenen staat dit voertuig bij de compagniesstaf (ciest) die op zijn beurt in de omgeving van de verbandplaats (vbpl) wordt opgesteld. De lokatie van de vbpl is een compromis tussen de *omlooptijd* (de tijd die een ziekenauto nodig heeft om het traject bhp-vbpl-bhp af te leggen), de eisen die de *gevechtsvorm* stelt, en ten slotte het bereik van de *verbindingsmiddelen* (max. 30 km). Wáár deze lokatie ook komt, een daarbij gesitueerde cp heeft met de eigen stations en die van de te steunen eenheden, alsmede met de brigade cp, uitstekende verbindingen. Ik zie ook niet in hoe de inzet van reserves, ziekenauto's en eventueel een verzamelplaatsgroep (vzplgp) wordt versneld indien de cp enkele km's naar voren wordt verplaatst.

2. **Indeling radio's**

Waarschijnlijk ben ik niet duidelijk genoeg geweest. Ik sta de volgende

indeling van de 6 beschikbare radio's voor:

— een voor de cc (die vrij in beweging is);
— een voor de plv cc (op de cp bij vbpl en ciest; is tevens netcontrolestation);
— voor de beide pc'n ieder een;
— voor twee vzplgpn ieder een.

Maj Stuy bepleit de volgende indeling:

— een voor de cc (idem);
— drie voor elke vzplgp;
— een voor de vbpl;
— een voor de vcp (vooruitgeschoven commandopost).

Het grootste verschil tussen beide mogelijkheden is dat ik — in tegenstelling tot maj Stuy — beide pc'n een radio geef. Ik acht het namelijk principieel onjuist de pc, die ik de verantwoordelijkheid geef over de gnk afvoer in een groot deel van het brigadevak, zonder radio te laten optreden en hem via een vzpl te informeren. Want àls de vzpl wordt ingezet, heeft de pc geen enkele verbinding meer.

3. **Verdeling bevelvoeringstaken**
In tegenstelling tot maj Stuy ben ik een warm voorstander van de inzet van de beide jongste en minst ervaren officieren in een uiterst verantwoordelijke taak, te weten de afvoer van gewonden in een groot deel van het brigadevak. In vele oefeningen trainen wij deze officieren in deze taak, die zij na enige tijd dan ook prima uitvoeren. Na twee jaar zijn deze officieren weliswaar nog steeds jong, maar inmiddels ervaren in dit pc-werk. En dat is hard nodig ook, want dan komen zij in de instructiesfeer op het OCMGD. Ik denk dat zij dan bruikbaarder zijn dan wanneer zij — in de opvatting van maj Stuy — respectievelijk algemene reserve en afvoercommandant tussen vcp en verbandplaats zouden zijn geweest; van zulk soort ,,functies" leert een jonge officier van KMA of OCOSD natuurlijk niets. Daarbij komt nog dat maj Stuy de beide *dienstplichtige* groepscommandanten van het zaupel zonder radio het bevel wil geven over alle middelen van de cie tussen bhp en vcp. Naar mijn opvatting wordt in dàt geval de verantwoordelijkheid bij de verkeerde functionarissen gelegd.

4. **De bewijzering**
Over het al of niet bewijzeren van de afvoerroutes is al veel gesproken. Maj Stuy pleit voor het gebruik van in het bijzonder routebriefjes en schetskaartjes (die overigens bij 12 Gnkcie ook worden gebruikt). Ik wijs echter nadrukkelijk erop dat de bedoelde bewijzering niet alleen is bestemd voor de chauffeurs van de gnkcie doch ook, en zelfs in sterkere mate, voor alle andere chauffeurs die hun weg door het brigadevak trachten te vinden. Momenteel worden per briggnkcie 2 vaandrigs en 2 dienstplichtige sergeanten op het OCMGD opgeleid voor deze taak en mijn ervaring is dat zij dit werk, na betrekkelijk korte tijd, volledig onder de knie hebben.

Resumerende merk ik op dat maj Stuy mij niet ervan heeft kunnen overtuigen dat de vigerende OTAS juist zou zijn; met de door hem geschetste werkwijze voor de commandovoering heb ik zelfs grote moeite. Het zal echter duidelijk zijn dat ik met zijn hartekreet aan het einde van zijn commentaar volledig instem!

Ten aanzien van het commentaar van maj Verharen (naar ik heb begrepen het verzamelde commentaar van het OCMGD) merk ik op dat ik het op dit moment nauwelijks relevant vind wat omstreeks 1960 de argumenten waren om te komen tot de huidige organisatiestructuur. In mijn artikel heb ik een groot aantal argumenten gegeven waarom nú, in 1983/'84, de middelen anders en vooral beter kunnen worden gegroepeerd. Ook met het tweede deel van Verharens commentaar weet ik niet veel raad. Hij herhaalt nog eens de huidige doctrine waarvan ik uitvoerig heb geschreven dat deze verouderd is en niet meer werkt. Ik begin dan ook maar met de door Verharen genoemde ,,nadelen van het geboden alternatief".

1. Voor wat betreft de inzet van radio's verwijs ik naar mijn antwoord op het commentaar van maj Stuy.

2. De ziekenautocapaciteit wordt niet over drie eenheden ,,versnipperd". Zoals ik schreef, meldt iedere chauffeur zich aan het einde van het circuit binnen de ciest af bij het controlestation. Indien de aldaar aanwezige beroepssergeant van mening is dat het, bijvoorbeeld wegens oververmoeidheid, niet verantwoord is bedoelde chauffeur opnieuw te laten rijden, zet hij gewoon een andere chauffeur in.

3. Ik ,,dwing" de ziekenauto's niet een ,,omweg" via de ciest te maken; ik denk dat het in 90% van de gevallen gewoon noodzakelijk is, bijvoorbeeld om — zoals maj Verharen zelf al schreef — kl I te laten ophalen, of af te tanken, of vanwege de materieelruil en wegveiligheidscheck; maar als het niet nodig is, dient de chauffeur zich in ieder geval bij het controlestation af te melden.

4. De voertuigen van de ciest, inclusief de cp, alsmede de reservevzplgp en ziekenauto's zijn aanzienlijk beter te camoufleren dan de vbpl. Ik begrijp dan ook niet waarom het uit camouflage-overwegingen niet verstandig zou zijn de vbpl, de ciest en de ziekenautoreserve bij elkaar te plaatsen.

5. Dat de afstand van de ziekenautoreserve tot de vzpln te groot zou worden, begrijp ik evenmin. Dat hangt toch helemaal af van de respectieve lokaties?

6, 7. In het geneeskundig peloton van een manoeuvrebataljon bevinden zich, behalve 3 stuks pantserwiel(rups) gewondentransport voor het vervoer van de gewonden uit de vrw naar de zogenaamde ,,overlaadpunten", nog 4 laro's gewondentransport (bij het tkbat 3). Deze dienen voor het vervoer van de gewonden van de ,,overlaadpunten" naar de bhp. Daar worden de gewonden overgenomen door de laro's van de gnkcie die ze naar de vbpl brengen. Tot zover de theorie! Juist vanwege de mobiliteit van de bhp en de flexibiliteit in het systeem ben ik er een voorstander van dat de laro van het manoeuvrebataljon

eventueel doorrijdt naar de vbpl. Omgekeerd kan de laro van de gnkcie doorrijden tot het ,,overlaadpunt". Ik vind dat wij daarin niet te star moeten zijn. Overigens merk ik op dat in ,,mijn" gemengd peloton 7 laro's zitten en daar zit nog een reserve van eventueel 6 stuks achter. De in te zetten afvoercapaciteit van de gnkcie is dus, precies zoals maj Verharen het graag ziet, groter dan die van de manoeuvrebataljons. Dat al die geneeskundige pelotons van de brigade niet exact gelijk zijn, is evident; maar dat is ook helemaal niet nodig.

8, 9. Als ik deel 2 van het commentaar van maj Verharen goed heb begrepen, worden bij zijn wijze van inzet van zaupel en vzplpel *continu* de organieke verbanden verbroken. Bij de door mij voorgestane organisatiestructuur beperk ik dat inderdaad slechts tot in principe ,,het derde peloton".

10. Maj Verharen onderstreept onder het kopje ,,De brigade" mijn stelling dat de meest voorkomende vorm van optreden van een brigade die met twee manoeuvrebataljons voor is. Als een bepaald tactisch optreden dan ook dáárop is gebaseerd, is het een open deur te stellen dat ,,voor elk ander optreden (. . .) veelal aanpassing van de organisatie noodzakelijk (zal) zijn."

Ten slotte nog dit. Ik ben nogal verbaasd over de ideeën die er kennelijk bij het OCMGD leven over de tactische inzet van de pelotonscommandanten. Maj Verharen schrijft zelf: ,,De c-vzplpel is *zeker niet in staat* (curs. van mij) ieder moment aan drie verspreid liggende vzplgpn leiding te geven . . ."

Mijn punt was juist dat de beide pelotonscommandanten na korte tijd *zoek* zijn, dat de cc daardoor niet meer in staat is via de pelotonscommandanten leiding te geven aan de cie. Dáárom wilde ik de pelotonscommandanten wèl een zinvolle, uitvoerbare en verantwoordelijke taak geven. Zij zijn daarvoor opgeleid. Op het OCMGD onder andere.

J. H. A. Mohr, lkol gn

Tussen kerntaken en kruisvluchtwapens bestaat een hemelsbreed verschil

De reactie van brigade-generaal Berkhof bestrijdt de juistheid van de door mij aangedragen gegevens en gaat vervolgens in op diverse facetten. Mijn antwoord richt zich op een aantal passages van de reactie.

1. De relatie tussen het dubbelbesluit en de SS20 is door mij onderstreept om de directe inzetbaarheid van de kruisvluchtwapens te argumenteren. Ook het slotcommuniqué van 12 dec. 1979 voert in § 3 de SS20 als primaire overweging aan. Een overeenkomstige redenering volgt de Amerikaanse ambassadeur, L. Paul Bremer III, in zijn artikel ,,Amerika zal nooit uit Genève weglopen" in de Volkskrant van 3 december jl. Doch ik ben het geheel met de heer Berkhof eens dat ook andere militaire overwegingen, politieke motieven en wapenbeheersingsaspecten een rol speelden. Een nog aanzienlijk genuanceerder beeld van de achtergronden van het dubbelbesluit geeft Raymond L. Garthoff in zijn bijdrage ,,The NATO decision on theatre nuclear forces" in de Political Science Quarterly, zomer 1983.
2. Wat betreft de mij toegeschreven bewering dat *alleen* kruisvluchtwapens een onmiddellijke inzetbaarheid vereisen, verwijs ik naar de inleiding van mijn artikel, waar duidelijk wordt gesteld dat ik mij beperk tot de rechtstreekse Nederlandse betrokkenheid bij kernwapens. En dat zijn de Nederlandse kerntaken en de in Nederland te plaatsen kruisvluchtwapens.
3. Ter nadere verklaring heb ik wederom behoefte aan het geven van een toelichting op het NAVO-bevelssysteem, meer in het bijzonder wat betreft de mogelijkheden van overdracht van bevel. Voorop staat het nationale bevel (,,full command") dat de lidstaten voeren over hun strijdkrachten. Een NAVO-lidstaat kan technische en organisatorische componenten van het nationale bevel over bepaalde strijdkrachten overdragen aan NAVO-bevelhebbers; let wel: niet aan ,,de NAVO"! Er bestaat een aantal oplopende gradaties van NAVO-bevel, waarbij een steeds groter gedeelte van het bevel wordt overgedragen. Een deel van het nationale bevel is onvervreemdbaar; tot deze categorie behoren de juridische verhoudingen tussen de staat en de leden van zijn krijgsmacht. Derhalve blijft een NAVO-lidstaat een zekere verantwoording houden voor zijn strijdkrachten, ook al zijn deze volgens de meest vèrgaande mogelijkheid aan een NAVO-bevelhebber overgedragen. Inherent aan dat systeem is dan ook de regel dat elke natie te allen tijde de bevoegdheid heeft eenheden van haar strijdkrachten aan het NAVO-bevel te onttrekken. Daarom zijn problemen betreffende eenheden met een QRA-status verband houdende met de nationale regelingen ,,vuur openen" bij de staven van NAVO-hoofdkwartieren niet bepaald gesneden koek, zeker niet waar het daarenboven gaat om de inzet van nucleaire wapens. Ook moet nog rekening worden gehouden met de nationaliteit van de NAVO-bevelhebber en de daaraan vastzittende dominerende nationale tint van het NAVO-hoofdkwartier.
4. Thans kom ik tot de vergelijking tussen het Amerikaanse kruisvluchtwapen en de Nederlandse F-16, beide met een QRA-status. De Nederlandse F-16 heeft een tactische nucleaire rol, waarbij de desbetreffende kernwapens in vredestijd onder Amerikaans beheer (,,custody") zijn. Dit is niet anders omdat de Military Balance 1983-1984 van het IISS zulks vermeldt, het kan niet anders omdat de Overeenkomst tussen Nederland en de VS tot samenwerking op het gebied van gebruik van atoomenergie voor wederzijdse verdediging van 6 mei 1959 zulks gebiedt, en bovendien wordt het bevestigd door de heer Berkhof als hij mij terecht de opmerking verwijt als zouden kernladingen zelfs kort voor de tijd van oorlog worden overgedragen. De lezer met operationele ervaring in

NAVO-oefeningen kan een redelijke schatting maken van de ruime spanne tijds die nodig is om een F-16 een feitelijke nucleaire capaciteit te geven. Het begrip QRA (quick reaction alert) voor inzetmiddelen onder de conceptie van kerntaken is dan ook eerder een paradox dan een realiteit. De kruisvluchtwapens hebben primair een afschrikkende functie, zij moeten dus direct inzetbaar zijn, hetgeen door de exclusieve Amerikaanse beschikkingsmacht zal worden bewerkstelligd. Dat de hier bedoelde F-16 de nationaliteit van een ,,niet-kernwapenstaat" heeft, terwijl de kruisvluchtwapens onder de volledige beschikkingsmacht van een ,,kernwapenstaat" staan, is de diepere achtergrond van het niet weg te cijferen verschil tussen de beide concepties: de Nederlandse kerntaken enerzijds en de kruisvluchtwapens anderzijds.

5. De verwijzing naar de interpellatie Imkamp van 1970 geeft de indruk dat de gedurende deze interpellatie uit de doeken gedane methode van nucleaire consultatie ook de problemen rond de inzet van kruisvluchtwapens zou kunnen oplossen. Ik wil er in de eerste plaats op wijzen dat de spelregels voor nucleaire consultatie, de zogenaamde Atheense Richtlijnen, dateren van 1962. Zij zijn opgesteld ter nadere regeling van de omstreeks die tijd ingevoerde kerntaken. De strategie van het aangepaste antwoord is van 1967. De Atheense Richtlijnen zijn dus heden ten dage, op zijn zachtst gezegd, antiek. Uiteraard heeft het verschil in leeftijd van welgeteld 25 jaren consequenties voor het uitoefenen van macht met deze twee, ook overigens zo verschillende, concepties.

6. Wat betreft het PAL-systeem merk ik op dat dit een dubbele-sleutelprocedure is die op het uitvoerende, lagere niveau een zorgvuldig, veilig en betrouwbaar bevel over kernwapens bevordert. Met de aan het slot van mijn artikel genoemde tweede sleutel doel ik op een andere procedure en wel de mogelijkheid van inspraak op regeringsniveau door een tweede natie. Laatstgenoemde betekenis is mijns inziens ook die, welke de media momenteel aan het begrip tweede sleutel toekennen. De behoefte aan dit soort tweede sleutel wordt naar mijn mening ingegeven door de grote zorg voor de onafhankelijkheid, die in de landen van stationering bestaat.

7. De heer Berkhof ziet geen mogelijkheid de tweede sleutel uit Amerikaanse handen te laten geven, veeleer omdat hier grenzen worden gesteld door Amerikaanse wetten. Als het gaat om Amerikaanse kruisvluchtwapens gestationeerd op, en inzetbaar van, Nederlands grondgebied, dan rijst de vraag welke wetten dan prevaleren: Amerikaanse of Nederlandse? Wat het non-proliferatieverdrag betreft ben ik van mening dat dit wel degelijk in het geding is; want de landen van stationering geven blijk van de behoefte, reeds in vredestijd over de tweede sleutel te beschikken. Dat nu is niet toegestaan op grond van artikel II van dat verdrag. Voor de conceptie kruisvluchtwapens is de tweede sleutel dus een ,,idée fixe", en is exclusieve Amerikaanse beschikkingsmacht de werkelijkheid.

G. J. VAN DE GRIENDT, ktz b.d.

Niet volledig inzetbaar

Met voldoening heb ik kennis genomen van de ontboezeming van res kap Vandersmissen, níét zozeer omdat hij mijn gelijk nog eens nadrukkelijk heeft willen onderstrepen, maar vooral omdat ik uit zijn bijdrage heb mogen opmaken dat er onder de lezers van dit blad heus nog wel zijn die de kunst van het lezen machtig zijn. Daarbij gaat het mij dan mede hierom dat tot die kunst óók moet worden gerekend een zekere vaardigheid in het ,,tussen de regels door lezen", waarbij het niet zelden een groot verschil kan uitmaken of men dan leest van links naar rechts, dan wel van rechts naar links gaande . . .

W. WALTHUIS

MAAK U NIET BEZORGD

dat u na dienstverlating de

MILITAIRE SPECTATOR

niet meer zult ontvangen:

als lid van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap vindt u hem maandelijks in uw bus!

Bovendien driemaandelijks Mars in Cathedra. Voor f 30,- per jaar!

(Buitenland f 40,-)

Snel een briefkaart aan de secretaris

DENIJSSTRAAT 135, 2251 HJ DEN HAAG

en uw bezorgdheid is over!